

NĪCAS KLĒTS EKSPOZĪCIJAS SATURA KONCEPCIJA

SAGATAVOTĀJS

Dagnija Balode, Lauris Gundars, Ingūna Elere, Holgers Elers

DARBA UZDEVUMS

Nīcas klēts ekspozīcijas satura koncepcija

- saturiskā materiāla apzināšana un klasificēšana (fotogrāfijas, dokumenti, lietiskie materiāli, video, audio materiāli u.c.)
- ekspozīcijas konceptuālā stāsta izstrāde un interpretācija
- konceptuālās ekspozīcijas aktivitātes un izglītības programmas.

PASŪTĪTĀJA IECERE

Nīcas Klēts ir kultūrvēsturisks objekts. Tā ģeogrāfiskais novietojums netālu no autoceļa Liepāja - Lietuvas robeža ir izdevīgs, lai ēku apdzīvotu, iekārtojot tajā publiski pieejamu novadu reprezentējošu telpu.

Šāds risinājums sasniegtu vairākus mērķus – objekta labāku saglabāšanu, kā arī kvalitatīva publiska pakalpojuma radīšanu.

Savu tiešo pielietojumu klēts zaudējusi jau pasen, kādēļ ēkā būtu veidojama multimedijāla ekspozīcija, kuras pamatā paredzēta novada vēstures izziņāšana un popularizēšana. Tam jābūt savdabīgam ceļojumam laikā un vēsturē, kā arī jāuzrāda novada īpašās, ar citiem nesajaucamās kvalitātes.

1. EKSPOZĪCIJAS SATURA KONCEPCIJA

1.1. KONTEKSTS

Apzinot pieejamos vēsturiskos materiālus par Nīcas novadu, uzklusot šodienas nīceniņu ieskatu, secināms, ka novada vēsturiskais mantojums ir ļoti būtisks raksturlielums arī mūsdienā Nīcā: tas ne tikai tiek apzināts un saglabāts, bet arī lielā mērā ir integrēts ikdienas norisēs, īpaši svētkos un saietos. Tautastēpa godāšana un folkloras dzīvīgums objektīvi ir būtiskas novada iezīmes.

1.2. MISIJA

Ekspozīcijas misija –

- **novada savdabības iezīmēšana,**
- **ilglaicīga ekspozīcijas satura iedarbība,**
- **prioritāra novada pieminēšana gan Latvijas mērogā, gan ārpus tās.**

1.3. MĒRĶI UN UZDEVUMI

- Izveidojama Nīcas Klēts ekspozīcija, kurā ievērots vēstures un kultūras vērtību popularizācijas princips;
- Inovatīvā veidā atrisināma plašas auditorijas piesaiste;
- Veidojama moderna ēkas infrastruktūra, nezaudējot kultūrvēsturiskās ēkas kvalitātes.

Ekspozīcijas kopējā veidolā jānodrošina priekšmetu, arhīva materiālu, audio un video arhīva integrācija.

Ekspozīcijai jāpilda sekojošas funkcijas:

- Popularizēšana,
- Rezentācija,
- Izglītošana,
- Apmeklētāju piesaiste un apkalpošana.

Klēts turpmākā izmantošanā līdzās ekspozīcijai jāparedz arī konferenču, sanāksšanu, koncertu u.c. sarīkojumu iespējamība, kā arī izglītojošu nodarbību un darbnīcu norises.

Ekspozīcijas ieteicamie atslēgas vārdi –

- patiess,
- neiztopošs,
- draudzīgs,
- savdabīgs,
- piedzīvojumā saucošs.

1.4. EKSPOZĪCIJAS SATURA VADLĪNIJAS

Izglītojošā dimensija.

Izmantojot iespējami nelielu eksponātu apjomu, ekspozīcijai jāspēj sniegt iespējami pilnīgu novada vēstures, kultūras savdabības kontekstu.

Iesaistošā dimensija.

Ekspozīcijai jāspēj ieinteresēt plaša un daudzveidīga auditorija, kādēļ uzsvars liekams uz elementiem, kas var pārsteigt, aizraut, iesaistīt, veicināt līdzdarbošanos.

Reprezentācijas dimensija.

Ekspozīcijai ne tikai jāatklāj novada savdabība, bet arī jāveido novada koptēls, kur būtiska ne tikai vēsture un šodiena, bet arī nākotnes tiecība.

Pasaules dimensija.

Novada izdevīgā ģeogrāfiskā novietojuma dēļ paredzams apjomīgs ārzemju tūristu apmeklējums, kādēļ ekspozīcijas vēstījumam caur lokālo savdabību jāspēj uzrunāt pasaule, jeb apmeklētājs, kas ne tikai Nīcā, bet arī Latvijā ir pirmo reizi.

1.5. MĒRĶAUDITORIJAS RAKSTUROJUMS

Ekspozīcijai jāspēj būt vienlaicīgi uzrunājošai sekojošām **mērķauditorijām**:

1. skolēniem – uzsvars uz izglītojošo un iesaistošo dimensiju;
2. ģimenēm – uzsvars uz izklaidējošo un izglītojošo dimensiju;
3. ārzemju tūristiem – uzsvars uz iesaistošo un reprezentācijas dimensiju, iespējami pārlicinošs vēstījums, izmantojot maz tekstuālā materiāla;
4. senioriem – uzsvars uz iesaistošo dimensiju;
5. tūristiem ar īpašām vajadzībām – uzsvars uz iesaistošo un izglītojošo dimensiju;
6. vēstures un folkloras entuziastiem – uzsvars uz izglītojošo dimensiju;
7. vietējiem iedzīvotājiem – uzsvars uz iesaistošo dimensiju.

1.6. EKSPOZĪCIJAS SATURA VADLĪNIJAS

Mērķtiecīgas izpētes gaitā apzinot novada vērtības, to atlase lielā mērā pakārtota vienlīdz novada iedzīvotāju pašraksturojumam, gan arī objektīvam skatam no malas. Būtisks izpētes atskaites punkti ir arī P. Sprinča grāmatai “Nīca laikmeta griežos”, B. Bušmanes “Nīcas izloksnes vārdnīcai”, kā arī ievērojamā rakstnieka Jēkaba Janševska grāmata “Nīca”, kura sniedz teicamu ieskatu gan senākā, gan nesenākā vēsturē, kas viena otru papildina.

Šāds novada rakstura kopsavilkums izsakāms ar sekojošiem atslēgas vārdiem:

- **lepns, tiešs,**
- **atturīgs, dzedrs,**
- **drošs,**
- **čakls, godīgs,**
- **piesardzīgs,**
- **pozitīvs.**

Caur šo raksturojuma prizmu par būtiskākajām novada vērtībām priekšplānā uzskatāmi izvirzās:

- **Nīcas sieviešu tautastērps;**
- **Novada savdabīgais folkloras daudz balsīgais dziedājums – burdons, garais sauciens, leitis;**
- **Novada īpašā izloksne.**

Nīcas sieviešu tautas tērps.

Spilgtā tērpa lindruka krāsa ir būtisks iemesls gan lepoties, gan izjust citu novadu skaudību. Kaut objektīvi spilgtā krāsa skaidrojama ar netālo kaimiņu lietuviešu un poļu ietekmi, teikas raksturo novada vēlmi lepoties, izcelties - tās vēsta par velna darbiem, nīceniecēm vienīgajām atvēlot tik spilgtu krāsu. Turklāt tērpam piederošais, ne ar kādu citu nesajaucamais zīļu vainags ir pat izvēlēts par novada ģerboņa etalonu.

Vēl 20. gadsimta 30. gados tiek uzsvērts: „*Nīcas jaunavas tērpu varam uzskatīt par visdekoratīvāko starp latviešu tautas tērpiem. Tērpa stipro krāsu un formas īpatnību ne vienu reizi vien vērsusi uz sevi ārzemnieku vēribu*”.

Šis izteikums izskaidro iemeslu, kādēļ jau no 20. gadsimta sākuma Nīcas tautastērpa košās krāsas ir radījušas ne tikai pozitīvu atpazīstamību, bet pārmērīgs, neapzināti aplamais lietojums dažkārt arī to devalvējis – padomju laikā tas lietots un plaši tīrāžēts kā visas Latvijas tautastērps.

Kaut tautastērps kā novada ikoniskā vērtība prioritāri centrējama kā visas ekspozīcijas atskaites punkts, jāapzinās, ka tautastērps plaši izmantots arī ar patieso Nīcu nesaistītos, devalvējošos veidos, un Klēts ekspozīcijā tam būtu jāpiedzīvo patiesa renesanse –

tradicionālo vērtību “atdzīvināšana”.

Jeb atklāsme, viedokļa maiņa un vēlme izzināt vairāk.

Tas panākams, cieši turoties pie sekojošiem principiem:

- **sīki izstrādāta tautas tērpa kopuma un detaļu rašanās, lietojuma un īpatnību eksponatūras līnija,**

- **spilgts piedzīvojums, kas uzrāda tautas tērpa nēsātāju raksturu gan pagātnē, gan šodienā un ideālajā nākotnē.**

Šo divu vērtību konfrontācijai jāsasniedz augstāk minētie mērķi un uzdevumi.

Burdons, garais sauciens, leitī.

Atšķirībā no citiem novadiem, Nīca saglabā **“dzīvas folkloras”** tradīciju – tautas mantojuma dziedājumi, rituāli (tostarp arī ķekatas) organiski saplūst ar šodienas nīceniņu dzīvi.

Iekšpusnieka skatījums:

“Pēc katra lielāka darba sauc garo saucienu. Tie ir vairāki, bet populārākais ir Nebēdāju piekususe, priecājos nodarīj'se ... un tad uzreiz tā pati sieva sauc leitī - lēnāku dziesmu. Mūsdienās pa jokam, piemēram, pēc kartupeļu noraušanas (kad viss pabeigts) viens otru mudina "Nu, kurš sauks garo?". Praktiskā puse - lai kaimiņi dzird, ka mēs pirmie pabeidzām. Un Nīca, Otaņķi ir tik līdzena vieta, ka smejamies: skaidrā laikā var redzēt līdz pat Rīgai. Arī pēc pādes dīdīšanas, kas ir liels darbs pabeigts, sauc garo.”

Secināms – šī nīceniņu savdabība organiski sakļaujas ar tautastērpa valkāšanas un godāšanas tradīciju.

Novada īpašā izloksne.

Nīceniņa izloksne ir īpašas ievēribas vērtība – tā ne tikai uzrāda novada spilgto savdabību, bet ārpusniekam spēj uzburt pilnīgi jaunu un pārsteidzošu, iepriekš nezināmu pasauli, kas nereti tulkojuma arī latviešu valodas zinātājam. Tā kā izloksne ir pietiekami pētīta, tostarp apzinot teicējus, šāda vērtība arī ir pielietojama Klēts ekspozīcijas mērķu sasniegšanai un tās misijai.

Ņemot vērā augstāk minēto, visai pārlicinoši uzrādās divi potenciālo Klēts ekspozīciju raksturojošie pamata lielumi –

- **koša forma**
- **centieni pēc vēsturiski autentiskā ikvienā detaļā, arī restaurējot to, kas dažviet nav saglabājies.**

Šis nosacītais formas un satura **konflikts** ir efektīvi izmantojams topošajā ekspozīcijā, tā panākot jaunu kvalitatīvu vienību -

spilgts piedzīvojums apmeklētājam nereti atpazīstamā vidē.

Piedzīvojums, kas **pārsteidz un iepriecina.**

Klēts stāsta formas un satura savienojuma raksturs – **caur aizraujošo uz patieso un pretēji.**

Izsvarojot minētas trīs novada pamata vērtības, uzrādās visai organisks to pielietojums ekspozīcijā – visas vērtības ir cilvēkam piederīgas, taču viena no tām ir **vizuāli** acīmredzama: tas ir tautastērps. Bet meita – tērpa nēsātāja ir arī pārējo vērtību iemiesotāja un avots.

Centrējot tautas tērpu, pārējais kultūrvēsturiskais slānis tiek tam pakārtots, tā radot organiski ritošas dzīves sajūtu.

Tādejādi tautastērps ir tehniski vadošā loma – ekspozīcijas serdenis, kam pakārtotas pārējās vērtības.

1.7. FORMAS KONCEPCIJA

Klēts piedzīvojuma rakstura formas atslēgas vārdi –

- **dižs,**
- **(pārāk) liels,**
- **aicinošs,**
- **asprātīgs,**
- **neparasts.**

Minētie formas un satura vienības principu atslēgas vārdi –

- **gaisma,**
- **skaņa,**
- **teātris,**
- **kustība,**
- **līdzī dziedāšana,**
- **vides mērogu īpatnības/maiņas.**

KONCEPCIJAS RISINĀJUMA PIEDĀVĀJUMS.

Īstenojot pasūtītāja ieceri, ņemot vērā ekspozīcijas kontekstus, saturisko piepildījumu, apjomus, mērķauditorijas un obligāti nepieciešamās dimensijas, tiek piedāvāti principiāls ekspozīcijas formveides modulis “NĪCAS DANCIS”.

NĪCAS DANCIS

Nosaukums aplūkojams kā vispārināts satvars ekspozīcijas pamata mērķu un uzdevumu sasniegšanai. Tajā iekodētās asociācijas –

- **kustība,**
- **jautrība,**
- **aizrautība, azarts,**
- **prieks,**

- **mūzika, dziesma**
- **noteiktība, ritms.**

Šīs kvalitātes kalpotu kā saistviela pietiekami nopietnajam saturam, kā arī būtu ikviena ekspozīcijas principiālā risinājuma avots. Iespējamie risinājumi –

- **lielu formu un izmēru eksponātu izveide,** mērķtiecīgas mērogu maiņas, kas pārsteidz un paliek atmiņā.
- **kustīgu detaļu izmantošana,** nosacītā dancī spēj iesaistīties pat nedzīvi priekšmeti.
- **projekciju un ekrānu saspēles, nerimstošas kustības imitācijai,** projekcijās realitāte mijas ar izdomāto.
- **dažāda rakstura skaņu brīva izmantošana,** līdzās pašsaprotamajam, arī neatbilstoša skaņas spēj pievērst uzmanību, akcentēt svarīgo.
- **mūzikas un folkloras materiālu iestrāde,** iespējama dziedāšanās, kā arī vārdu spēles, izloksnes “tulkošana”.
- **eksponatūras izstādīšanas veidu dažādība.** nosacītā kustības estētika nosaka standartizētu plauktu, skapju u.c. nelietošanu, iespējamu sadzīves priekšmetu izmantošana par eksponatūras satvariem.

Danča būtība paredz centrējumu uz cilvēku – ekspozīcijas galvenais varonis būtu

NĪCAS ANNA.

Caur šo jaunradāmo personāžu, tā nosacīto dzīves gājumu iespējama visu augstākminēto aktivitāšu organiska sapludināšana – **tautastērps, folkloras dziedājums, dancis un izloksne.**

Īstenojot pasaules dimensijas sūtījumu, paredzams radīt jebkuram saprotamu Nīcas Annas raksturu, kā arī izveidot nekad nenotikušus, bet iespējamus Annas ceļojumu/ piedzīvojumu stāstus. Tostarp, piemēram, izmantojot jau zināmo Nīcas tautas tērpa dāvinājumu Lielbritānijas karalienei: šajā stāstā tiek iepludināts arī Nīcas Annas ceļojums uz Londonu.

Uz NĪCAS DANČA un ANNAS koncepta pamata ērti veidojama Klēts ekspozīcijas **mārketiņa kampaņa** – tās formas iespējamās visadažādākās, tomēr pamatā aktīvas, košas, skanīgas.

Šajās kvalitātēs jābalsta arī jaunveidojamais **zīmola un grafiskās identitātes koncepts.** Tāpat viegli un savdabīgi atvasināma ir attiecīga mājas lapa, aplikācija, visa veida drukas un reklāmas materiāli.

Īpaši izceļama konceptuālā nosaukuma potenciāls, nākotnē veidojot īpašas **“jaunās folkloras”** programmas – dziesmas, skaņdarbus, dejas, kas savukārt atgriezeniskā veidā reklamētu Klēts ekspozīciju: Nīcas Danci un Nīcas Annu.

Ne mazāk svarīgi, ka ikdienā lietots nosaukums NĪCAS DANCIS – “Aizejam uz Danci?”, “Esi bijis Dancī?”: ar vārda loģiski nepareizo lietojumu padarītu to īpašu, nesajaucamu un siltu. Ērti un pārlicinoši lietojama arī “leģendārās” NĪCAS ANNAS pieminēšana.

2. KONCEPTUĀLĀS EKSPOZĪCIJAS AKTIVITĀTES UN IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS

Apmeklētājs nav pasīvs vērotājs, bet aktīvs dalībnieks ekspozīcijas izzināšanas ceļā. Tēmu izzināšanai un apmeklētāju iesaistei izmantojamas dažādas interakcijas metodes – gan digitālas, gan manuālas, dažādiem zināšanu līmeņiem.

Lai veidotu dažādu apmeklētāju grupu interesi par ekspozīcijā attēlotajām tēmām, ieinteresētētu tradīciju izzināšanā un veicinātu lepnuma veidošanos par savām saknēm, ekspozīcijā paredzētas speciālas izglītojošas programmas, amatnieku un tradīciju kopēju darbnīcas, izziņas un starpdisciplināri pasākumi, lekcijas un neformāli pasākumi:

1. Radošās darbnīcas dažādām vecuma grupām par dažādām tēmām, kas saistītas ar tradīciju saglabāšanu un kopšanu, amatniecību
2. Spēles bērniem (2 līdz 8 gadi), ļaujot iesaistīties tradīciju izzināšanā
3. Aktivitātes skolas vecuma bērniem (10 līdz 15 gadi), piedāvājot spēles ar uzdevumiem, kas dažādotu izziņas procesu un pagarinātu apmeklētāju uzkavēšanās laiku. Potenciālās tēmas - Nīcas tautas tērpa izveide, sastāvdaļas, nozīme
4. Izglītības programma un iesaiste “Kultūras skolas somas”. Izglītības programma, kas izstrādāta saskaņā ar vispārīzglītojošo skolu mācību priekšmetu satura standartiem. Veidot mācību stundu ekspozīcijā skolas vecuma bērniem (10 līdz 15 gadi). Aktivitātes, kas papildina skolā apgūto noteiktos mācību priekšmetos, kā piemēram, ģeogrāfijas, vēstures, mākslas, kultūras, mūzikas u.c. priekšmetos
5. Tematiskās programmas dažādām vecuma un interešu grupām. Sadziedāšanās nozīmīgākajos svētkos, iešana ķekatās u.c.
6. Aktivitātes un Nīcas ekspozīcijas popularizēšana sociālos tīklos, stāstos mazus, ieinteresējošus stāstus, uzdodot nelielus uzdevumus, kas veicinātu interesi atbraukt uz Nīcu, iepazīt ekspozīcijas stāstu.